

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-50-51>

УДК 338.43.008

ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ КОРПОРАТИВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ АГРОХОЛДИНГУ «КЕРНЕЛ» В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО ЧАСУ

RESEARCH OF FEATURES OF CORPORATE SOCIAL RESPONSIBILITY OF AGROHOLDING "KERNEL" IN POST-WAR PERIOD

Фарат Олександра Володимирівна

доктор економічних наук, професор,
Національний університет «Львівська політехніка»
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2192-4136>

Шайда Оксана Євдокимівна

кандидат економічних наук, доцент,
Національний університет «Львівська політехніка»
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1666-0436>

Farat Oleksandra, Shaida Oksana
Lviv Polytechnic National University

В статті проаналізовано впроваджені агрохолдингом «Кернел» проекти соціальної відповідальності та виявлені чинники впливу на обсяги соціальних виплат компанії. Побудована регресійна модель залежності обсягів соціальних виплат компанії «Кернел» від річної відсоткової зміни ВВП України. Проведене дослідження показало, що стале зростання доходів агрохолдинга «Кернел» протягом попередніх періодів створило міцний фундамент для забезпечення її соціальної активності та концентрації на соціальній складовій сталого розвитку в складних воєнних реаліях. Попри повномасштабну війну та зменшення доходів у 2022 р. соціальна підтримка стала значною частиною видатків компанії «Кернел», а збільшення його соціальних виплат у 2022 р. у порівнянні з 2021 р. свідчить про високу соціальну відповідальність та гуманізм та робить лідером серед подібних компаній.

Ключові слова: соціальна відповідальність, агрохолдинг, сталий розвиток, соціальні виплати, річна відсоткова зміна ВВП, соціальні проекти, динаміка зростання.

The article analyzes the projects of social responsibility implemented by "Kernel," a leading global and largest Ukrainian producer and exporter of sunflower oil. It highlights the key corporate social responsibility projects carried out by Kernel, especially during the military aggression from Russia. These projects include Open Agro University (an educational project for training specialists in the agro-food industry), Open Agribusiness (a project that helps farmers take their businesses to a new level), regular psychological support through webinars, humanitarian assistance to residents of occupied territories, and more. The article presents the dynamics of social payments by Kernel from 2011 to 2022, demonstrating a high level of activity in addressing social issues in society through annual increases in social payments from its budget. There was a significant increase in social payments in 2014 (due to Russian aggression), 2020 (the start of the COVID-19 pandemic), and 2022 (full-scale invasion of our country), indicating Kernel's commitment to addressing social challenges. A regression model was constructed to determine the relationship between the volume of social payments by Kernel and the annual percentage change in Ukraine's GDP. The intensity of the connection between the variables included in the regression model is measured by the correlation coefficient, which is -0.908, indicating a strong inverse relationship between the variables. The coefficient of determination shows that 82% of the dependent variable is explained by the influence of the independent variable. The adequacy of the regression model and correlation coefficient was verified using the Fisher criterion, which concludes that the model is adequate since the observed F-statistic value of 47.047 is greater than the tabulated value at a significance level of 0.01. The independent variable included in the model is statistically significant (the t-statistic value of 3.0448 is greater than the tabulated value at a significance level of 0.01). Based on the calculations for statistical data from 2011 to 2022, it can be assumed that in the event of a 1% probable decline in Ukraine's GDP during economic crises, Kernel would respond by increasing its social payments by \$581.2 thousand USD. The

conducted research shows that despite the full-scale war and income reduction in 2022, social support has become a significant part of Kernel's expenses. The increase in its social payments in 2022 compared to 2021 demonstrates high social responsibility and humanism, positioning Kernel as a leader among similar companies.

Keywords: social responsibility, agroholding, sustainable development, social payouts, annual percentage change of GDP, social projects, growth dynamics.

Постановка проблеми. Встановлення балансу між задоволенням сучасних потреб людства і захистом інтересів майбутніх поколінь, включаючи їх потребу в безпечному і здоровому довкіллі, може досягатися за умови реалізації цілей сталого розвитку. Вагоме місце в діяльності сучасних компаній займає соціальна відповідальність, яка охоплює комплекс пріоритетних завдань щодо задоволення основних потреб людини шляхом підтримання належного рівня трудової стабільності, досягнення рівності та соціальної справедливості через впровадження стандартів корпоративної культури, збереження природи завдяки мінімізації відходів та захисту навколишнього середовища, забезпечення соціального самовизначення та культурного різноманіття тощо. Соціальна відповідальність є тим інструментом зв'язку, який визначає граничні межі ефективності участі кожного суб'єкта у забезпеченні конкурентоспроможності підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сьогодні багато практиків висвітлюють найкращі практики управління, економіки, психології, конфліктології в сфері корпоративної соціальної відповідальності, серед яких: Марина Саприкіна, Наталія Теряхіна, Ольга Бойко та інші. Їх публікації обґрунтовують корпоративну соціальну відповідальність на основі організаційного, інституційного й індивідуального рівнів аналізу.

Формулювання цілей статті. Мета статті полягає у опрацюванні особливостей імплементації цілей сталого розвитку в діяльності компанії «Кернел», аналізі впроваджуваних нею проєктів соціальної відповідальності та виявленні чинників впливу на обсяги соціальних виплат компанії.

Виклад основного матеріалу дослідження. Корпоративна соціальна відповідальність компаній (КСВ) – термін, що з'явився в українському бізнес-середовищі доволі недавно. Але сьогодні вона є одним з ключових показників успішності, критерієм оцінки прогресивності бізнесу та відданості його власників європейським цінностям. Особливо важливим і показовим стало розуміння принципів КСВ власниками бізнесу в період

кризи, коли соціальна відповідальність фірми або компанії стає значно важливішою для всього суспільства.

КСВ розвивалась в Україні ще до початку повномасштабного вторгнення як цілісний напрям бізнесу. Відповідно до дослідження Центру «Розвиток КСВ» у 2018 році, приблизно 80% українських компаній починали впроваджувати КСВ або орієнтувалися на її принципи. Але лише 25% з них систематично виділяли бюджет на проєкти з КСВ, що суттєво відрізняло український бізнес від міжнародних компаній, де цифри сягають 90–95% [1].

З початком повномасштабної війни в Україні розвиток КСВ суттєво змінився, і саме війна змусила український бізнес переорієнтувати свої програми сталого розвитку та благодійної допомоги. Відтепер український бізнес ще більше підтримує економіку та армію країни: мільярди гривень для ЗСУ, авто, дрони, приціли, спорядження, одяг, взуття, медикаменти, пальне, продукти та багато іншого – це лише частина того, що надає відповідальний український бізнес. До того ж чимало компаній інтегрували програми допомоги та відновлення України у свою політику КСВ.

Свідомі компанії адаптуються до нових умов праці в умовах воєнного часу. Попри намагання агресора паралізувати вітчизняну економіку, поставити абсолютну більшість українців на межі виживання і голоду, великий бізнес не лише не згорнув соціальні програми, а й має на меті вихід на новий рівень – з впровадженням ESG-принципів: відповідального ставлення до довкілля (E – environment); високої соціальної відповідальності (S – social); високої якості корпоративного управління (G – governance).

Для дослідження розвитку корпоративної соціальної відповідальності вітчизняних підприємств ми сконцентрувалися на одному з найбільших аграрних холдингів України, а саме компанії «Кернел».

«Кернел» – провідний у світі та найбільший в Україні виробник та експортер соняшникової олії, ключовий постачальник сільськогосподарської продукції з регіону Чорноморського басейну на світові ринки. Свою продук-

цію Кернел експортує більш ніж у 80 країн світу [2].

Глобальною метою Кернел у сфері сталого розвитку і соціальної відповідальності є розвиток суспільства шляхом добровільного внеску бізнесу в соціальну, економічну і екологічну сфери, пов'язані з діяльністю і досягненням стратегічних цілей компанії.

За підсумками 2021 року Благодійний фонд «Разом з Кернел» підтримав реалізацію 841 соціального проєкту на понад 55 млн грн. Позитивні зрушення у різних сферах відбулися на території 156 громад [3].

Розуміння компанією «Кернел» в період військової агресії з боку Росії принципів ESG, а також адаптивність до зовнішніх викликів знайшла відображення у багатьох проєктах КСВ, серед них:

1. Open Agro University – це унікальний освітній проєкт для підготовки спеціалістів нового покоління в агро- та харчовій промисловості, призначений для студентів 4-5 курсу профільних спеціальностей або випускників вищів першого-другого року, який має на меті надати студентам якомога більше практичних навичок, унікальних знань від експертів компанії, розуміння внутрішніх процесів та технологій компанії задля того, щоб допомогти агроринку України з професійною підготовкою молоді. Набір учасників для безкоштовного навчання за 7 професійними програмами в галузях агро- та харчової промисловості стартував наприкінці 2021 року. Заявки на участь подали близько 900 студентів, а конкурсний відбір пройшло 122 найбільш вмотивованих молодих людей, для яких у лютому 2022 року стартував навчальний процес. Через воєнні дії розклад занять було змінено, а підхід до фахової підготовки студентів – удосконалено. Більшу частину програми перевели в онлайн-формат, максимально залучили до проєкту внутрішніх експертів компанії, для практичного засвоєння матеріалу обрали найбільш безпечні регіони. Незважаючи на ситуацію в країні, у проєкті продовжують брати участь 88 людей, які наразі проходять навчання, а деякі групи вже перейшли до активної практики на наших активах. Компанія вирішила продовжити проєкт на наступний рік, тому розпочалася підготовка до старту набору на 2-й сезон. Амбасадорами залучення нових кандидатів стають студенти попереднього набору, вищі навчальні заклади, а також випускники проєкту [4].

2. Психологічна підтримка у вигляді вебінарів, де фахівці ділилися інформацією як

працювати з собою під час війни, як долати тривожність, що робити з дітьми тощо. Кожен з 11 тис працівників може звернутися за психологічною допомогою з будь-якого куточка України [5].

3. Гуманітарна допомога мешканцям окупованих територій, особам з інвалідністю, військовим, волонтерам (компанія витрачає 1 млн. грн. щодня на продукти для потребуючих категорій населення) [6].

4. Open Agribusiness – проєкт, який допомагає аграріям вийти на новий рівень ведення бізнесу, забезпечує вчасне кредитування для поповнення обігових коштів, підвищує стабільність земельного банку, зростання урожайності і прибутковості з кожного гектара Співпраця аграріїв із Open Agribusiness надає інформацію для підтримки малих і середніх агровиробників, де партнери отримують доступ до технологічних карт, моніторингу полів, можуть запозичувати досвід компанії «Кернел». Така аналітика даних за рахунок порівняння своїх і сусідніх ділянок дозволяє фермеру побачити перспективні точки росту, покращувати технології та оптимізувати процеси [7].

5. Взимку 2022 року агрохолдинг «Кернел» допоміг розчистити від снігових заметів більше 11 тис. км доріг. Турбуючись про безпеку та комфорт населення України компанія традиційно допомагає з розчисткою снігу, залучивши 75 одиниць потужної агротехніки. Робота велася також і вночі для того, щоб зранку кожен представник громади зміг безперешкодно дістатися до місця призначення. Зусиллями аграріїв вдалося розчистити від снігу більше 11 тис. кілометрів доріг в 184 населених пунктах [8].

Отже, компанія «Кернел» стабільно притримується політики здійснення соціально відповідальних інвестицій і, не зважаючи на нестабільну ситуацію в країні, систематично виділяє кошти на проєкти, пов'язані з соціальною відповідальністю. На своєму сайті компанія щороку публікує нефінансові звіти, які в наш час для кожної корпорації мають значний вплив на вартість акцій [9].

Ресурси соціально відповідального бізнесу є надзвичайно важливими для вирішення нагальних для суспільства проблем та забезпечення сталого розвитку, особливо коли економічна сфера стикається з серйозними викликами, спровокованими фінансовими кризами, масштабними пандеміями, політичними потрясіннями та збройними конфліктами.

На рис. 1 зображено динаміку соціальних виплат компанії «Кернел» за період 2011–2022 рр.

Як бачимо, компанія «Кернел» в усі найскладніші періоди історії нашої країни демонструвала високу активність у вирішенні соціальних проблем суспільства, збільшуючи соціальні виплати з свого бюджету. Свідченням цього є значне зростання соціальних виплат у 2014 р., коли Україна зазнала агресії з боку Росії, у 2020 р., році початку коронавірусної пандемії, і, безперечно, у 2022 р., коли Росія розпочала повномасштабне вторгнення на територію нашої держави.

Відомо, що кризові явища негативно впливають на економіку країни та її економічне

зростання, призводячи до падіння ВВП, тому пікові значення обсягів соціальних виплат компанії «Кернел» накладаються на найнижчі показники річної відсоткової зміни ВВП України. Це засвідчує проведений нами кореляційно-регресійний аналіз.

Нами побудовано регресійну модель, яка описує залежність обсягів соціальних виплат компанії «Кернел» від річної відсоткової зміни ВВП України.

У табл. 1 наведено динамічні ряди показників, обраних для дослідження, за 2011–2022 рр.

Лінійна регресійна модель, яка описує залежність обсягів соціальних виплат компанії «Кернел» від річної відсоткової зміни ВВП, представлена формулою 1:

Рис. 1. Соціальні виплати компанії «Кернел» за період 2011–2022 рр., тис. дол. США

Джерело: побудовано авторами на основі [11]

Таблиця 1

Дані для побудови регресійної моделі

Роки	Y (соціальні виплати компанії «Кернел», тис. дол. США)	X (річна відсоткова зміна реального ВВП, %)
2011	332	5,5
2012	904	0,2
2013	1410	0
2014	2703	-6,6
2015	1915	-9,8
2016	1668	2,4
2017	2616	2,4
2018	2440	3,5
2019	2303	3,2
2020	7714	-3,8
2021	3923	3,4
2022	26271	-35

Джерело: побудовано на основі [10; 11]

$$Y = 2840,812 - 581,192 X, \quad (1)$$

де Y – соціальні виплати, X – річна відсоткова зміна ВВП.

На рис. 2 представлена графічна візуалізація залежності соціальних виплат компанії «Кернел» від річної відсоткової зміни реального ВВП.

Інтенсивність зв'язку між змінними, включеними в модель регресії, вимірюється коефіцієнтом кореляції, значення якого -0,908, що вказує на наявність між змінними тісного оберненого зв'язку. Коефіцієнт детермінації показує, що 82% залежної змінної пояснюється впливом незалежної змінної. Перевірка достовірності регресійної моделі та коефіцієнта кореляції на основі критерію Фішера дає підстави зробити висновок про адекватність моделі, оскільки спостережуване значення F-статистики 47,047 є більшим від табличного при рівні 0,01. Незалежна змінна, включена в модель, є статистично значимою (значення t-статистики 3,0448 є більшим від табличного при рівні 0,01). Таким чином, на основі розрахунків, проведених для статистичних даних за період 2011–2022 рр., можемо припустити, що

на ймовірне падіння ВВП України у випадку кризових явищ у вітчизняній економіці на 1% компанія «Кернел» готова буде відреагувати збільшенням своїх соціальних виплат на 581,2 тис. дол. США.

Ще до початку повномасштабного вторгнення Росії компанії агросектору України відігравали важливу роль у наповненні бюджету та забезпечення надходження валютної виручки. Але військові дії призвели до втрати активів, знищення угідь, руйнації виробництва та проблем з логістикою. Звісно, це не могло не позначитися на прибутковості діяльності та отриманні прогнозованих до початку війни доходів. Попри це аграрії не втратили мотивації бути чутливими до потреб країни і підтримувати її громадян та вітчизняні збройні сили у скрутні часи. Найбільші аграрні компанії одразу стали активними донорами для ЗСУ та українців, які постраждали від російської агресії (рис. 3).

Можна стверджувати, що компанія «Кернел» збільшила соціальні виплати у 2022 р. у порівнянні з 2021 р. та стала лідером за обсягами благодійних видатків. Загалом, за 9 міся-

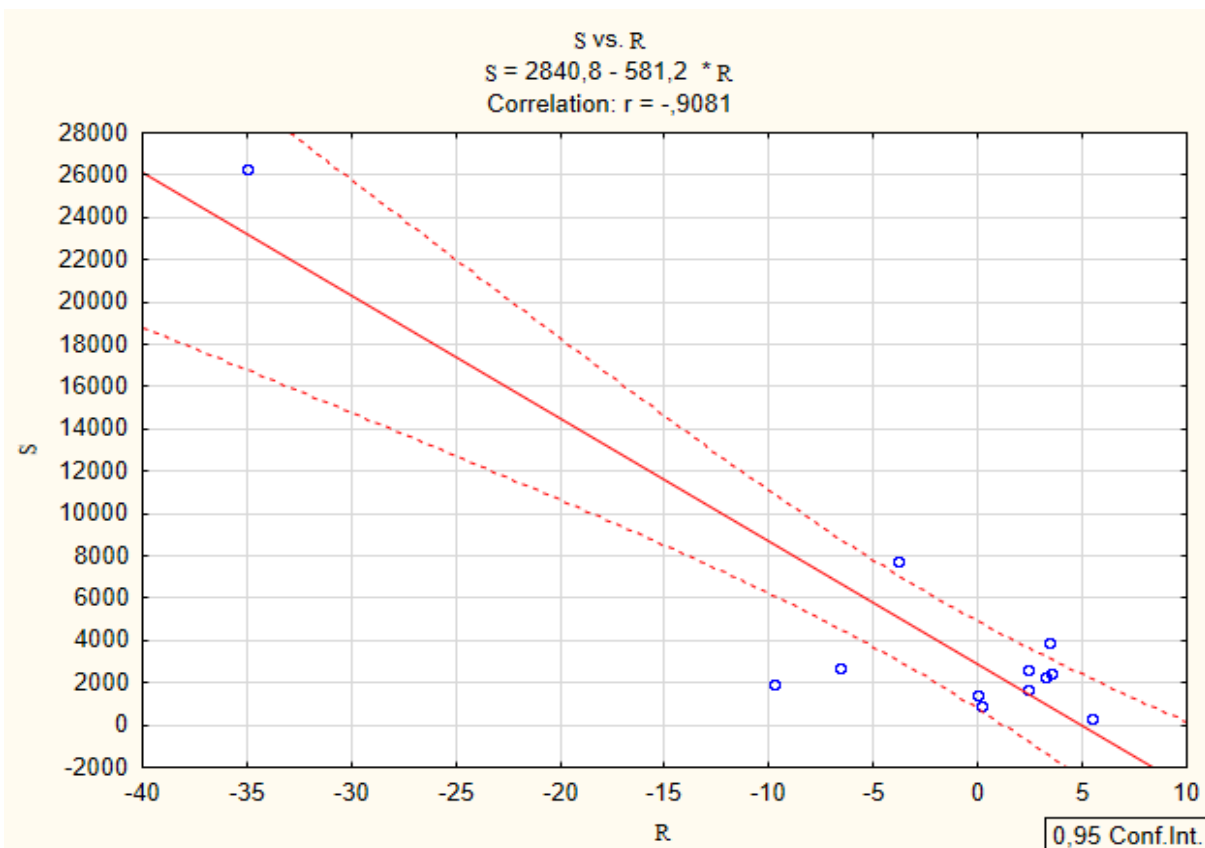

Рис. 2. Залежність обсягів соціальних виплат компанії «Кернел» від річної відсоткової зміни ВВП

Джерело: побудовано авторами

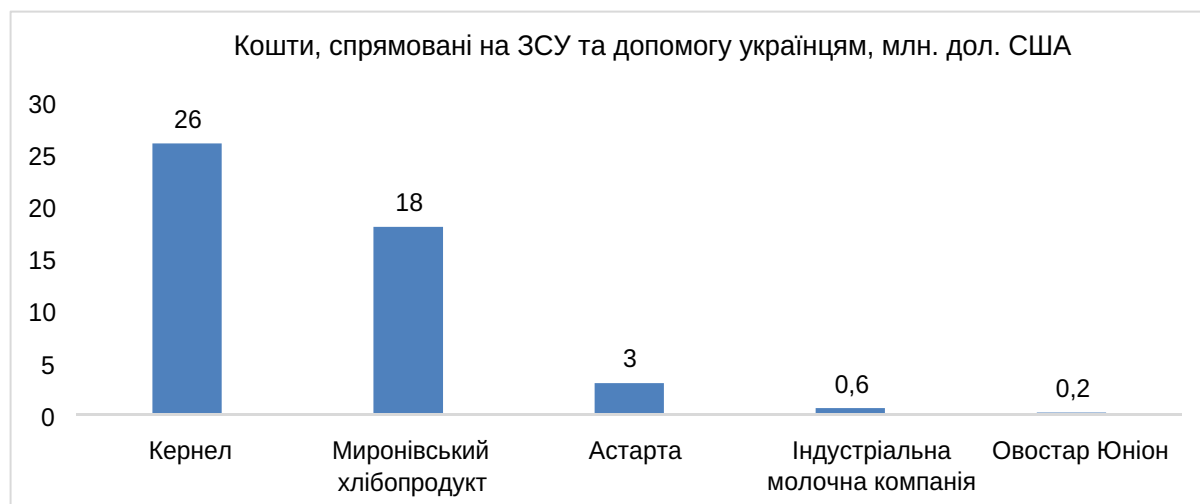

Рис. 3. Кошти, спрямовані на благодійність, млн. дол. США (за 9 місяців 2022 р.)

Джерело: побудовано на основі [11; 12; 13; 14; 15]

ців 2022 р. на благодійність вона спрямувала 26 млн дол. США, з яких майже 22 млн дол. США витрачено на ЗСУ і гуманітарну допомогу, а 4,5 млн дол. США – на розвиток місцевих громад та інвестиційні проекти.

Зрозуміло, що можливість займатися благодійністю прямо залежить від доходності компанії та її спроможності фінансувати соціальні проекти.

У табл. 2 наведено показники доходу та обсягів соціальних виплат п'яти великих агрохолдингів України з найбільшими показниками ринкової капіталізації за 9 місяців 2022 р.

Як бачимо з табл. 2, обсяги соціальних виплат українських агрохолдингів напряду залежать від їхніх доходів. Нами було розраховано коефіцієнт кореляції Пірсона між цими показниками. Його високе значення (0,954) засвідчує наявність тісного прямого зв'язку між доходами агрохолдингів та виділе-

ними ними коштами на благодійну діяльність. Значення t-статистики Стьюдента 5,52 засвідчує значущість коефіцієнта кореляції при рівні 0,01.

Аналізуючи доходність компанії «Кернел» за період 2016–2022 рр., можемо констатувати її впевнене зростання, тенденція якого була дещо втрачена у кризовому для вітчизняного аграрного сектора 2022 р. Лінійний характер зростання ілюструє побудована нами трендова модель, про адекватність якої свідчить високе значення коефіцієнта апроксимації (0,915) (рис. 4).

Отже, стає зростання доходів компанії «Кернел» протягом попередніх періодів створило міцний фундамент для забезпечення її соціальної активності та концентрації на соціальній складовій сталого розвитку навіть в складних воєнних реаліях. Компанія мала потужний запас міцності, зокрема фінансової,

Таблиця 2

Показники діяльності українських агрохолдингів за 9 місяців 2022 р.

Назва компанії	Кошти, спрямовані на благодійність, млн. дол. США	Дохід, млн. дол. США	Ринкова капіталізація (станом на 26.02.2023 р., млн. дол. США)
Кернел	26	4915	383
Миронівський хлібопродукт	18	1876	345
Астарта	3	359	131
Індустріальна молочна компанія	0,6	62	117
Овостар Юніон	0,2	90	55

Джерело: побудовано на основі [11; 12; 13; 14; 15]

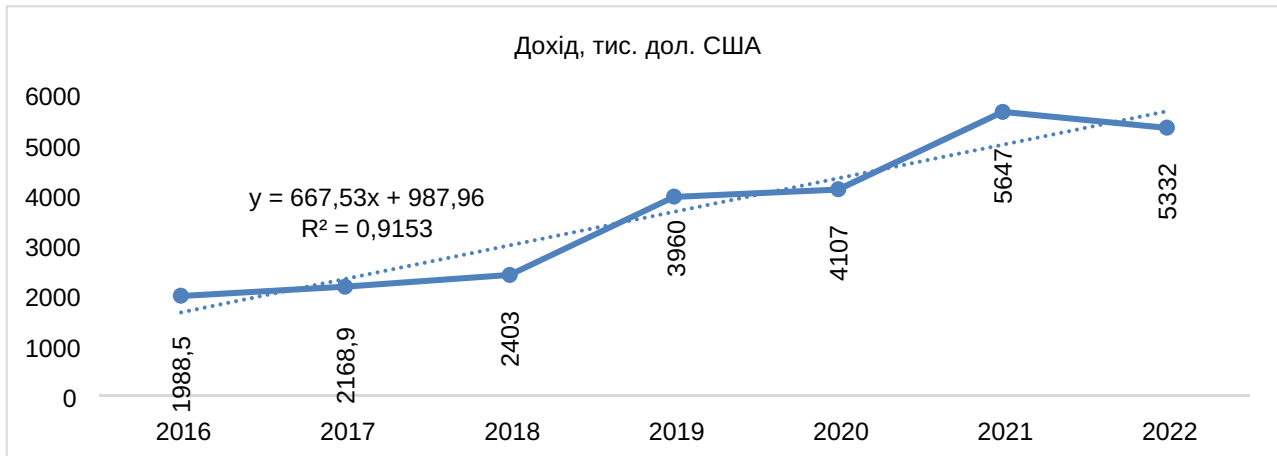

Рис. 4. Динаміка показника доходу компанії «Кернел» за 2016–2022 р.

Джерело: побудовано авторами на основі [11]

для того, щоб утриматися на економічному плаву. Попри повномасштабну війну та зменшення доходів у 2022 р. соціальна підтримка стала значною частиною видатків компанії «Кернел». Тому в сучасних умовах турбулентності вітчизняної економіки, спричиненої війною, головним пріоритетом компанії є економічне виживання: підтримка мінімально необхідного рівня експорту заради покриття витрат, виплат заробітної плати й обслуговування боргу. Це дозволить зберегти співробітників, підтримати операційну діяльність та створити передумови для подальшого зростання доходів та розширення масштабів своєї роботи після закінчення воєнних дій, а відтак і для виконання своїх пріоритетних завдань у сфері сталого розвитку.

Висновки. У сучасному світі успішні компанії демонструють своє піклування про громаду, природу, беруть участь у соціальних проєктах і прагнуть зменшити шкідливий вплив на довкілля. Така поведінка стає трендом. Продумана корпоративна соціальна відповідальність формує репутацію бренду роботодавця. Особлива потреба у проєктах даного плану є під час криз, політичних потрясінь тощо. Збільшення компанією «Кернел» соціальних виплат у 2022 р. у порівнянні з 2021 р. свідчить про високу соціальну відповідальність та гуманізм. Гуманітарна діяльність компанії «Кернел» є прикладом для корпоративного світу в реалізації цілей сталого розвитку та прихильності до загальнолюдських цінностей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

- Саприкіна М. (2020). Бізнес і КСВ: як компанії впроваджують практики соціальної відповідальності. URL: <https://delo.ua/opinions/biznes-i-ksv-jak-kompaniji-vprovadzhujut-praktik-372081>.
- KERNEL (2023). Про компанію. URL: <https://www.kernel.ua/ua/about>.
- KERNEL (2022). У 2021 році Kernel реалізував 841 соціальний проєкт на понад 55 млн. грн. URL: <https://razom.kernel.ua/pres-tsentr/novini/kernel-splatyv-564-mln-hrn-podatkov-u-pershomu-pivrichchi>.
- Теряхіна Н. (2022). Kernel: Зменшення вуглецевого сліду, підвищення енергоефективності та відмова від вуглеводнів – це вже не просто репутація, а складова забезпечення національної безпеки. URL: <https://eba.com.ua/kernel-zmshennya-vugletseвого-slidu-pidvyshhennya-energoefektyvnosti-ta-vidmova>.
- Теряхіна Н. (2023). Як змінилася компанія Kernel для продовження бізнесу та підтримки працівників та працівниць у війну. URL: <https://biz.nv.ua/ukr/markets/evakuaciya-simey-i-dopomoga-pracivnikam-yak-providniy-agrobiznes-kernel-adaptuvavsya-do-viyuni-50292249.html>.
- Бойко О. (2022). Соціальна відповідальність бізнесу у період воєнного стану. URL: <https://eba.com.ua/sotsialna-vidpovidalnist-biznesu-u-period-voyennogo-stanu>.
- KERNEL (2023). Розвиваємо потенціал сільгоспвиробників України. URL: <https://openagribusiness.kernel.ua>.
- KERNEL (2022). Kernel допоміг розчистити від снігових заметів більше 11 тис. км доріг. URL: <https://razom.kernel.ua/pres-tsentr/novini/kernel-dopomih-rozchystyty-vid-snihovykh-zametiv-bilshe-11-tys-km-dorih>.

9. KERNEL (2023). Політика сталого розвитку і корпоративної відповідальності. URL: <https://www.kernel.ua/ua/sustainable-development>.
10. Офіційний сайт Міжнародного валютного фонду (2023). URL: https://www.imf.org/external/datamapper/NGDP_RPCH@WEO/OEMDC/ADVEC/WEOORLD.
11. Офіційний сайт Міжнародного валютного фонду (2023). URL: https://www.imf.org/external/datamapper/NGDP_RPCH@WEO/OEMDC/ADVEC/WEOORLD.
12. KERNEL (2023). Фінансова звітність компанії «Кернел». URL: <https://www.kernel.ua/investor-relations/financial-reports>.
13. МХП (2023). Фінансова звітність компанії «Миронівський хлібопродукт». URL: <https://mhp.com.ua/uk/mhp-se/financial-information>.
14. АСТАРТА (2023). Фінансова звітність компанії «Астарта». URL: <https://astartaholding.com/financial-results>.
15. OVOSTAR (2023). Фінансова звітність компанії «Ovostar Union». URL: <https://ovostar.ua/uploads/investors/files/637530dbb74de.pdf>.

REFERENCES:

1. Saprykina M. (2020). *Biznes i KSV: yak kompaniyi vprovadzhuut' praktyky sotsial'noyi vidpovidal'nosti* [Business and CSR: How companies implement social responsibility practices]. Retrieved from: <https://delo.ua/opinions/biznes-i-ksv-jak-kompaniji-vprovadzhuut-praktik-372081>. [in Ukrainian]
2. Sait KERNEL (2023). *Pro kompaniyu* [About the company]. Retrieved from: <https://www.kernel.ua/ua/about>. [in Ukrainian]
3. Sait KERNEL (2022). *U 2021 rotsi Kernel realizuvav 841 sotsial'nyy proyekt na ponad 55 mln. hrn* [In 2021, Kernel implemented 841 social projects worth over UAH 55 million]. Retrieved from: <https://razom.kernel.ua/pres-tsentr/novini/kernel-splatyv-564-mln-hrn-podatkov-u-pershomu-pivrichchi>. [in Ukrainian]
4. Teryakhina N. (2022). *Kernel: Zmenschennya vuhletsevoho slidu, pidvyshchennya enerhoefektyvnosti ta vidmova vid vuhlevodniv – tse vzhe ne prosto reputatsiya, a skladova zabezpechennya natsional'noyi bezpeky* [Kernel: Reducing the carbon footprint, increasing energy efficiency and abandoning hydrocarbons is no longer just a reputation, but a component of ensuring national security]. Retrieved from: <https://eba.com.ua/kernel-zmenschennya-vugletsevogo-slidu-pidvyshchennya-energoefektyvnosti-ta-vidmova>. [in Ukrainian]
5. Teryakhina N. (2023). *Yak zminylasya kompaniya Kernel dlya prodovzhennya biznesu ta pidtrymky pratsivnykiv ta pratsivnyts' u viyni* [How the Kernel company changed to continue business and support workers in the war]. Retrieved from: <https://biz.nv.ua/ukr/markets/evakuaciya-simey-i-dopomoga-pracivnikam-yak-providniy-agro-biznes-kernel-adaptuvavsya-do-viyni-50292249.html>. [in Ukrainian]
6. Boyko O. (2022). *Sotsial'na vidpovidal'nist' biznesu u period voyennoho stanu* [Social responsibility of business during martial law]. Retrieved from: <https://eba.com.ua/sotsialna-vidpovidalnist-biznesu-u-period-voyenno-go-stanu>. [in Ukrainian]
7. Sait KERNEL (2023). *Rozvyvayemo potentsial sil'hospvyrobnykiv Ukrayiny* [We develop the potential of agricultural producers of Ukraine]. Retrieved from: <https://openagribusiness.kernel.ua>. [in Ukrainian]
8. Sait KERNEL (2022). *Kernel dopomih rozchystyty vid snihovykh zامتiv bil'she 11 tys. km dorih* [Kernel helped clear more than 11,000 km of roads from snowdrift]. Retrieved from: <https://razom.kernel.ua/pres-tsentr/novini/kernel-dopomih-rozchystyty-vid-snihovykh-zامتiv-bil'she-11-tys-km-dorih>. [in Ukrainian]
9. Sait KERNEL (2023). *Polityka staloho rozvytku i korporatyvnoyi vidpovidal'nosti* [Policy of sustainable development and corporate responsibility]. Retrieved from: <https://www.kernel.ua/ua/sustainable-development>. [in Ukrainian]
10. Ofitsiyyny sayt Mizhnarodnoho valyutnoho fondu (2023). Retrieved from: https://www.imf.org/external/datamapper/NGDP_RPCH@WEO/OEMDC/ADVEC/WEOORLD. [in Ukrainian]
11. Sait KERNEL (2023). *Finansova zvitnist' kompaniyi «Kernel»* [Financial statements of the company "Kernel"]. Retrieved from: <https://www.kernel.ua/investor-relations/financial-reports>. [in Ukrainian]
12. Sait МКНП (2023). *Finansova zvitnist' kompaniyi «Myronivs'kyi khliboprodukt»* [Financial reporting of the Myronivskiy Hliboproduct company]. Retrieved from: <https://mhp.com.ua/uk/mhp-se/financial-information>. [in Ukrainian]
13. Sait АСТАРТА (2023). *Finansova zvitnist' kompaniyi «Astarta»* [Financial reporting of "Astarta" company]. Retrieved from: <https://astartaholding.com/financial-results>. [in Ukrainian]
14. Sait МКНП (2023). *Finansova zvitnist' kompaniyi «Myronivs'kyi khliboprodukt»* [Financial reporting of the company "Industrial Milk Company"]. Retrieved from: <https://mhp.com.ua/uk/mhp-se/financial-information>. [in Ukrainian]
15. Sait OVOSTAR (2023). *Finansova zvitnist' kompaniyi «Ovostar Union»* [Financial reporting of the company "Ovostar Union"]. Retrieved from: <https://ovostar.ua/uploads/investors/files/637530dbb74de.pdf>. [in Ukrainian]